

JÁCHYM TOPOL

Saatana värkstuba

Tšehhi keelest tõlkinud Küllike Tohver

Tõlgitud väljaandest:

Jáchym Topol
Chladnou zemí
Torst, 2009

Raamatu avaldamist on toetanud Tšehhi Vabariigi Kultuuriministeerium.

Toimetanud Lauri Eesmaa
Korrektuuri lugenud Katrin Kern
Kujundanud Maris Kaskmann

© Jáchym Topol, 2009
© Tõlge ja järelsõna. Küllike Tohver ja Loomingu Raamatukogu, 2024
© Kaanefoto. Ben Skála, 2015. Vikipeedia, CC SA-BY 3.0

Kolleegium

Toomas Haug, Tiit Hennoste, Maarja Kangro, Lauri Kitsnik, Hasso Krull,
Maria-Kristiina Lotman, Ilona Martson, Mati Sirkel, Elle-Mari Talivee,
Marek Tamm, Jaak Tomberg, Udo Uibo

Toimetus

Harju 1, 10146 Tallinn
Tel: 627 6425
E-post: LR@loominguraamatukogu.ee

Trükkinud Tallinna Raamatutrükikoda

ISSN 1406-0515
ISBN 978-9916-755-23-5 (trükis)
ISBN 978-9916-755-24-2 (epub)

*tunnete jõel
tundetul nõlval
tinane päike
loob
terrori koloonia*

Pavel Zajíček, DG 307

Vaata, mul on võõrad armid, kuidas need siia said?

Dorota Masłowska

1.

Pagen Praha lennuväljale. Või mis pagen, pigem komberdan mööda teepervi ja maanteekraave, ümbritsevast hämust täitsa udune, sest olen joonud.

Seda joomist oli viimasel ajal Terezíni Komeeniumi tudengitega üksjagu.

Nüüd aga lähen piki maanteed, küürutan sageli maanteekraavis, sest ei taha, et politseipatrullid mind oma autodest märkaksid.

Ma ei taha, et nad mind kätte saaksid, ei taha, et nad uuriksid minult Terezíni tulekahju kohta.

Vahetevahel prantsatan maanteekraavi, vajun sinna, selg vastu muda, ja lihtsalt olen.

Tasapisi lähenen Praha lennuväljale.

Pudelis on veel midagi, Sára veini. Liha, mille nad mulle kaasa andsid, olen ära söönud.

Ma ei tahtnud seda üsna kaua aega süüa, aga siis sain sellega kuidagi hakkama, jõudu peab hoidma.

Taevas on juba peaaegu täiskuu.

Terezíni punastest tellistest müürid on ammugi selja taha jäänud, kõik need mu kodulinna müürid.

See on linn, mille mu isa sõnade järgi asutas keisrinna Maria Theresia, tema aegadest saati on seal marssinud paljude armeede sajad tuhanded sõdurid, keisrinna Maria Theresia armastas sõjaväeparaade, rääkis isa, sõjaväeorkestri juht, kes jumaldas neid Terezíni tümpsuga paraade.

Lähen nüüd, linnale ammugi selja pööranud, kõik need tohutud theresiinlik-josephiinlikud kantsid on maha jäänud, nagu ka moonalaod miljonitele laengutele, tallid sadadele hobustele, kasarmud kümnetele tuhandetele meestele, ma lahkusin, nagu on läinud kõik selle linna kaitsjad, linna, mis oligi ehitatud armee tarvis... sõdalaste voog sõdalastele ehitatud linna on peatunud.

Aga ilma armeeta linn laguneb.

Mu kitsed, kes kindluse vallidel rohtu sõid, müüdi maha.

Enamik neist.

Isa seda enam ei näinud.

Mina kuulun nende hulka, kes tahtsid Terezíni päästa.

Ema rääkis, et tulin ilmale siis, kui nad isaga mind enam ei oodanudki, ja veel rääkis ta sageli, et oleks olnud kõige toredam, kui oleksingi jäänud nii tillukeseks, et saanuksin end vajadusel kas või sõrmkübarasse peita. Oleksin söönud herneteri ja võidelnud kassiga piimatilkade pärast, käinud ringi, väike mähe ümber kõhu, olnuksin emme Pöialpoiss.

Algul mõistagi paitas see mu kõrvu.

Aga polnud parata, kasvasin samamoodi kui kõik teisedki.

Ja mind ei rõõmustanud enam sugugi, kui isa oma kollaste sirpide ja vasaratega punase taktikepivutlari võttis ja tööle läks ning ema hakkas patjade ja tekkidega uksi-aknaid tihendama.

Varem olla ma ikka käsi plaksutanud, kui ema seinte äärest mööbli eemale sikutas.

Ta sättis kõikide nende kappide ja kapikeste, puhvetite, tagurpidi keeratud toolide, tugitoolide ja uhke elutoadiivani keskele meile ohutu varjupaiga, pesa vaid meile kahele.

Nautisin seda, kui me seal soojas pesas emaga teineteist kaisutasime ja embasime, kuni isa lõpuks jälle koju tuli ja meid sellest turvalisest pesast välja tiris.

Väline maailm oli hiigelsuur ja ema keeldus sinna minemast.

Aeg läks ja ma hakkasin tema eest plehku pistma.

Ega ma täpselt ei teagi, kuidas see juhtus, aga ükskord rebisin end lahti, vingerdasin välja tema lõhnavast embusest, lükkasin eemale ta väljasirutatud käed, ronisin diivani alt läbi, üle tugitooli, haarasin lingist, avasin ukse ja tormasin välja.

Lõin kampa teiste lastega, lendasime edasi-tagasi mööda kindlusemüüre, viskusime rohu sisse nagu segased ning ajasime ikka ja jälle end püsti ja kihutasime edasi.

Ja Lebo! Teda tundsim me kõik, Terezínis polnud teisiti võimalikki.

Pealegi oli veel see lugu mu emaga.

Lebo oli ema ainuke semu. Noh, ärge arvake midagi niisugust, aga lilli ta talle tõi.

Ja tädid veidi nagu hoolitsesid ema eest.

Korterist väljas ei käinud ta ju üldse.

Aga ta võis alati olla kindel, et naistepäevaks või linna vabastamise aastapäevaks, mil Nõukogude armee meid päästis, tõi Lebo talle tohutu kimbu põllulilli, mille ta korjas kindlusemüüride jalamilt, kaugel eemal

mu ablaste kitsede karjamaast, või siis andis salamisi talle emadepäevaks punase tolmu kaetud lillekimbu; seda päeva ju kommunismiajal ei tähistatud, aga onu Lebo tõi emale alati lillekimbu, ja tädid naeratasid.

Kunagi olevat Lebo ja ema isegi juttu puhunud, aga seda mina ei mäleta.

Mina mäletan hoopis seda, et lõpupoole ei rääkinud ema enam üldse.

Tahtis vaid end kogu aeg kerra tõmmata, et võtta võimalikult vähe ruumi, otsis kohta, kus oleks nii palju ruumi, et mahuks korra hingama, sellest talle piisas.

Onu Lebot tundsid Terezínis kõik lapsed.

Varem arvasime, et onu kutsuti Leboks, sest tal oli selline pikergune kolju, millel ei kasvanud ainsatki karva; arvasime, et onu nimi on Lebka ehk Kolju, aga see ei olnud nii, nagu mulle seletas tädi Fridrichová, kes oli neiuna peitnud vastsündinud Lebo kingakarpi oma nari all, sest temal oli nurganari süüdimõistetud naiste ja neidude nariruumis, ja selle Lebo nimega olevat olnud selline lugu: nariruumi vanem oli slovakar, kes oli juhuse tahtel ka ämmaemand, ja kui laps naiste nariruumis salaja sündis, ütles tema kuuldavalt, ehkki sosinal välja selle, mida mõtlesid kõik teisedki: „Bude potichu, alebo ho udusíme“ ehk siis olgu vait, või muidu lämmatame ta ära, ütles ämmaemand, ja nii saigi sellest slovakeelsest *lebo*’st Lebo omale nime.

Sünnitamine ja vastsündinute varjamine nariruumides oli keelatud, aga naised lootsid, et Punaarmee jõuab Terezíni seitsmepenikoorma saabastega, ja neil oli õigus.

Tädi Fridrichová ega ükski teine mu tädidest polnud sünnituse juures, salajase sünnituse eest hoolitsesid vanemad kogenud naised, kes kõik on nüüd juba surnud, aga mul oli ikkagi kahju, et mu tädid tollal nii noored olid, muidu võinuks nad mulle öelda, kes oli Lebo ema, kuigi tegelikult on sellest kama! tüdruk, kes Lebo sünnitas, sai sõjamõllus tõenäoliselt hukka, kadus mõne viimase tapiga kuhugi itta või, nagu tädid arvasid, lõpetas pigem mõnes tüüfusehauas, illegaalse sünnitamise eest oleks nagunii saanud kuuli, seletas mulle tädi Fridrichová.

Aga ega me sellegipoolest polnud ettevaatlikud! ütles tädi, kui nad meenutasid vanu aegu Terezínis, tookord olid parajasti tema pool tädi Holopírková ja tädi Dohnalová, tädi Fridrichová pilk libises mööda seinu oma väikeses korteris, kuhu ma neid pinnima olin tulnud, ta

kurgus pugises allasurutud naer, kuni ta täiest kõrist naerma puhkes, ja tädi Holopírková ja tädi Dohnalová, kes nagu temagi veetsid nooruspõlve Terezínis, naersid kaasa.

Lebo oli meie onu, ta oli onuks kõigile Terezíni marakrattidele.

Just tema jaoks kammisime me käike, vaevalt veidi sirgunud, pugesime kõikidesse kanalitesse, kuhu juhuslik tulvavesi oli üleujutatud niitudelt kokku kandnud piirdeaedade teibaid, nii et need veetaset kohati kummaliselt paisutasid, maa all ei läinud midagi mädanema, Mälukoja paigaldatud hoiatussildid ajasid meid naerma, iga lapsekäsi jaksas need eest ära lükata ja kõige kaugemate bastionide juures olid põnevad punkrid.

Oli nii imeline avastada mõni toru või vana lehmaltter täitsa iseendale, müüri käsipuu kohas, kus peaaegu keegi ei käinud, kus vedelised tühjad pudelid ja preservatiivid, suruda end nurka, tunnetada müüri konarusi ja mügarikke ning puhata.

Ema ei tahtnud mind üldse välja lubada.

Sa oleksid pidanud jääma minu sisse, tavatses ta öelda. Millest sul seal puudus oli? Ise ta ei käinud üldse väljas.

Segane naisterahvas.

Sedasi natuke, aga ainult vahel, hurjutasid ema mu naabruses elavad tädid, tädi Fridrichová, tädi Dohnalová, tädi Holopírková ja teised.

See on tal selle pärast! Ega see pole tema enda süü! Ta ju kannatas kui loom! rääkisid nad.

Ema ei käinud kunagi väljas, ta pidi tunnetama oma selja taga ruumi tahkusi ja nurki, täiesti piisas väikesest hingamisruumist, suurde ruumi ta enam ei tahtnud, ent sellegipoolest ei surnud ta hullumajas, teda ei viidud sinna kunagi, isegi mitte pärast seda lugu, kui ta mu konkusse kinni sidus, et ma ei saaks kooli minna, ei sel korral ega pärast ühtegi teist afääri, mil ema ei tahtnud mind laia ilma lubada, teda ei pandud luku taha, sest ta oli ju sõjakangelane, nii et võis teha peaaegu kõike, mis tal pähe tuli, ja ehkki ta võttis pärast seda, kui ma linnast ära õppima läksin, endalt elu, ei tehtud sellestki mingit numbrit, keegi ei mustanud tema mälestust, sest ema oli piinamiste ohver ehk siis sõjakangelane, ka isale ei öelnud keegi musta ega valget, sest temagi oli sõjakangelane, neid oli meil Terezínis palju, isegi onu Lebot, kes ainsana kinkis emale suuri lillesülemeid, peeti sõjakangelaseks,